

Iwona Mytyk

O przekładzie elementów kategorii potoczności (na podstawie rosyjskiego przekładu polskiej komedii *Chłopaki nie płaczą* w reżyserii Olafa Lubaszenki)

Ze względu na polisemiotyczny charakter tekstów audiowizualnych tłumaczenie filmowe z natury podlega ograniczeniom¹. Występujących ograniczeń nie należy sprowadzać wyłącznie do barier natury technicznej. Trzeba mieć jednak na uwadze, że mają one ogromny wpływ na ostateczny wygląd tłumaczenia. Język to kolejny, a zarazem istotny aspekt, nad którym można się pochylić podczas analizy przekładu filmowego. Często dochodzi do neutralizacji języka, również do zmian o charakterze pragmatycznym, które modyfikują obraz interakcji między postaciami. Również potoczność języka jest poddana pewnym, mniej lub bardziej uzasadnionym, zmianom. Ta kwestia zostanie poruszona podczas analizy materiału egzemplifikacyjnego, którym będzie komedia w reżyserii Olafa Lubaszenki *Chłopaki nie płaczą*² i jej przekład na język rosyjski metodą voice-over.

Głównym celem niniejszego artykułu jest analiza poszczególnych wypowiedzi aktorów pod względem charakterystyki języka potocznego, cechującego gatunek komedii filmowej.

Jacek Warchała w swojej książce *Kategoria potoczności w języku* pisze, że język potoczny jest uważany tradycyjnie za odmianę języka etnicznego, która jest używana w sferze codziennej komunikacji. Język ten bywa określany jako kolokwialny, ustny, codzienny³. Zatem jest to ta odmiana języka, z którą mamy do czynienia najwcześniej⁴, jest ona najbardziej swobodna i używana w sytuacjach nieoficjalnych, codziennych.

Kompleksowo zjawiskiem potoczności w języku zajął się Aleksander Wilkoń, który w swojej pracy starał się określić znaczenie pojęcia „język potoczny”. Posłużył się on wynikami badań polskich językoznawców, z których wynika, że pojęcie to jest wieloznaczne. Język potoczny definiowany jest jako:

¹ A. Szarkowska, *Przekład audiowizualny w Polsce – perspektywy i wyzwania*, „Przekładaniec” 2009, nr 20, s. 10.

² *Chłopaki nie płaczą*, Filmweb, <https://www.filmweb.pl/film/Ch%C5%82opaki+nie+p%C5%82acz%C4%85-2000-843> [dostęp: 20.07.2022].

³ J. Warchała, *Kategoria potoczności w języku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2003, s. 11.

⁴ M. Garcarz, *Przekład slangu w filmie*, Tertium, Kraków 2007, s. 60.

- język mówiony;
- dialogowa postać języka mówionego;
- język, jakim posługujemy się na co dzień, także w wersji pisanej;
- język używany w kontaktach indywidualnych, także lokalnych;
- odmiana języka obiegowego, nacechowaną ekspresywnie, wykorzystywaną do kontaktów nieoficjalnych;
- przeciwieństwo języka literackiego⁵.

Warto również podkreślić za Wilkoniem, że język potoczny zazwyczaj występuje w dwóch wariantach; jako wariant neutralny albo wariant nacechowany. Pierwszy wariant to odmiana obiegowa, standardowa, którą posługuje się większość ludzi – są to na przykład rozmowy w pociągu, windzie czy sklepie. Natomiast druga odmiana jest używana zazwyczaj w kontaktach koleżeńskich i rodzinnych. Spotykamy się w niej z różnymi formami ekspresji, czasem agresywnej, która z kolei prowadzi do zjawiska prymitywności i chamstwa językowego⁶.

Jak pisze Michał Garcarz, za cechy charakterystyczne odmiany potocznej języka przyjmuje się jego oralność, spontaniczność oraz ekspresywność wypowiedzi⁷. Do wyżej wymienionych cech należy dodać między innymi niedbałość użycia, na przykład błędną gramatykę czy składnię. Warto również podkreślić, że potoczność charakteryzuje także mówiącego i powinna być w tym wypadku badana ze względu na pewne kategorie, na przykład wiek, pochodzenie oraz wykształcenie mówiącego⁸. Podsumowując, należy stwierdzić, że szczegółowe wymienienie cech języka potocznego nie jest możliwe ze względu na fakt, że są one różne w zależności od języka. Dlatego też można zgodzić się z poglądem doktora Macieja Małka, że przekład potoczności „często balansuje na granicy nieprzekładalności i sztuczności”⁹.

Istotne, przed przystąpieniem do procesu przekładu, jest – zdaniem tłumaczy – poprawne zlokalizowanie i wyodrębnienie cech potoczności w języku oryginału, ponieważ jest to pomocne podczas samej pracy z tekstem oryginału, a następnie w prawidłowej recepcji filmu przez odbiorców przekładu.

Jako punkt wyjścia do analizy warto przytoczyć zaproponowane przez Eugene’a Nidę podstawowe wymogi dotyczące przekładu. Są to: oddanie klimatu oryginału, sensowność, naturalne brzmienie dialogów, a także zbliżony efekt¹⁰. Wszystkie cztery zasady możemy również odnieść do przekładu filmowego, dlatego też posłużą nam one jako klucz do analizy.

Za materiał badawczy posłużyła autorce artykułu komedia *Chłopaki nie płaczą*. To satyryczne spojrzenie na polskich gangsterów i nastolatków, którzy przypadkowo weszli ze sobą w interakcję. Fabuła rozpoczyna się od sceny, w której dwóch gangsterów musi dostarczyć walizkę z pieniędzmi, by zapłacić za dostawę

⁵ A. Wilkoń, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000, s. 50.

⁶ Tamże, s. 53.

⁷ M. Garcarz, dz. cyt., s. 61.

⁸ M. Małek, *Zjawiska podstandardowe w przekładzie scenicznym*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica” 2020, nr 13, s. 196.

⁹ Tamże.

¹⁰ E. Nida, *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*, Brill, Leiden 1964, s. 165.

narkotyków, a w tym samym czasie dwoje nastolatków, żeby pozbyć się seksualnych kompleksów, postanawia wynająć kobiety do towarzystwa. Jednak, jak to w życiu bywa, proste rzeczy zaczynają się komplikować i bohaterowie muszą zmierzyć się z niespodziewanymi sytuacjami.

Komedia powstała w 1999 roku i od razu odniosła komercyjny sukces. Film zgromadził aż 548 tysięcy widzów, był wielokrotnie recenzowany i zebrał bardzo pozytywne opinie, dlatego też szybko zdobył miano kultowego polskiego filmu¹¹. Jednym z recenzentów omawianego obrazu była Bożena Janicka, która w recenzji dla „Kina” wyraziła opinię, że

film ma dobrze napisane dialogi, dobrze zagrane postacie, obserwacje obyczajowe dzisiejszo-tutejsze. A całość, mimo że do pewnego momentu robi wrażenie zbioru skeczów, na końcu składa się w spójną historię¹².

Kolejna recenzentka, Beata Kęczkowska, pisząc dla „Gazety Wyborczej”, wspominała o wyjątkowych zdjęciach wykonanych przez Słowaka Martina Štrbę, który pokazał Warszawę w niebanalny sposób. Recenzenci niejednokrotnie wspominali również o świetnej grze aktorskiej i podkreślali, że strzałem w dziesiątkę był wybór Cezarego Pazury do roli gangstera o imieniu Fred. Sceny z tym aktorem są uznane za jedne z najlepszych w tej produkcji¹³. Bezapelacyjnie Pazura przyczynił się do ogromnego sukcesu komedii, a repliki, które padały z jego ust, weszły do powszechnego użytku w polskiej mowie potocznej.

Przejdźmy do analizy wybranych fragmentów:

Kod czasowy: 13:12 – 13:55

<p>Oskar: Halo. Agencja „Czarny Lotos”? Ja i kolega chcieliśmy zamówić dwie dziewczyny. Kolega: Jak to dwie? Oskar: Chyba mnie nie zostawisz? Masz doświadczenie w tych sprawach. Najpierw mi opowiadasz, jaka to rewelacja, zachęcasz, a teraz wykręcasz kota ogonem. Kolega: Stary, ja... po prostu nie mam kasy. Oskar: Ale ja mam. Czuj się zaproszony. Chciałem zamówić dziewczynę o urodzie klasycznej, nietuzinkowej. Powinna mieć szafirowe oczy, zmysłowe usta, wdzięczny sposób poruszania się, nienachalny uśmiech, piersi foremne. Jednym słowem, powinna być kwintesencją kobiecości. A dla kolegi? To wszystko jedno. Kolega: Jak to wszystko jedno?</p>	<p>Оскар: Алло? Агентство „Черный лотос”? Мы с другом хотим заказать двух девушек. Друг Оскара: Как это двух? Оскар: Ты же мне не оставишь, у тебя жопа в таких делах. Сперва говоришь мне, что это как откровение, уговариваешь, а теперь что, в кусты? Друг Оскара: Старик, я просто... нет денег. Оскар: У меня есть, я тебя приглашаю. Хочу девушку классической европейской внешности, синие глаза, чувственный рот, скромная улыбка, грудь правильной формы. Ну, короче, квинтесенция женственности. Да! Ну а другу... А другу – все равно. Друг Оскара: Как это все равно?</p>
--	---

¹¹ M. Piepiórka, *Box office, kinocentryzm i polskie kino lat dziewięćdziesiątych*, „Panoptikum” 2016, nr 16, s. 105–120.

¹² *Chłopaki nie płaczą*, Culture.pl, <https://culture.pl/pl/dzielo/chlopaki-nie-placza> [dostęp: 21.02.2022].

¹³ *jab*, „Mieszka tu jakiś cwaniak?”. *Mija 20 lat od premiery kultowej komedii „Chłopaki nie płaczą”*, Gazeta.pl, 25.02.2020, <https://kultura.gazeta.pl/kultura/7,114438,25726527,mieszka-tu-jakis-cwaniak-mija-20-lat-od-premiery-kultowej.html> [dostęp: 22.02.2022].

Powyżej przytoczono fragment rozmowy Oskara z kolegą. Oskar, za namową dermatologa, umawia się z prostytutką, gdyż według zaleceń doktora ma to być skuteczny sposób walki z trądzikiem. Domyślamy się, że w głębszym sensie chodzi o wyleczenie pacjenta z nieśmiałości i pozbycia się przez niego kompleksów. Oskar ma zupełnie inne wyobrażenie o kobietach niż jego kolega. Przede wszystkim wyraża się to w jego wypowiedziach charakteryzujących płęć piękną. Używa on rozbudowanych opisów, wyszukanych określeń, również intonacja ma w tym wypadku duże znaczenie. W oryginalnych dialogach słyszymy rozmarzony, subtelny głos Oskara, który opowiada, jak powinna wyglądać zamawiana kobieta do towarzystwa. Opis kobiety nie powinien stanowić żadnych problemów translatorskich, jednak wydaje się, że wersja rosyjskojęzyczna jest w pewnym stopniu zubożona. W przetłumaczonej wypowiedzi widz nie odczuwa marzycielskiego tonu Oskara. Użyto prostych przymiotników, które nie wskazują na idealizowanie obrazu kobiety. Innymi słowy, jest to opis neutralny.

Język potoczny charakteryzuje się między innymi występowaniem stałych związków frazeologicznych. W przytoczonym przykładzie obserwujemy frazeologizm *wykręcać kota ogonem*, który oznacza *przedstawienie czegoś w odwrotny sposób, fałszywie*¹⁴. Tłumacz zastosował wyrażenie potoczne, o brzmieniu ironicznym – *в кусты*, którego używa się w celu określenia chęci ucieczki od odpowiedzialności¹⁵. Zwrot zastosowany w oryginale i wyrażenie zastosowane w przekładzie poniekąd się rozmiągają, jednak z dużą dozą prawdopodobieństwa można sądzić, że w wersji oryginalnej Oskar miał na myśli uchylanie się kolegi od danego słowa. Tłumacz prawidłowo odczytał sens repliki i zastosował wyrażenie potoczne, wskazujące na chęć ucieczki, zachowując przy tym styl potoczny wypowiedzi. We fragmencie rozmowy między kolegami zastosowano również wyrażenie, które w języku polskim funkcjonowało pierwotnie jako slogan reklamowy, tj. *czuj się zaproszony*. Było to hasło reklamowe promujące atrakcje turystyczne w Polsce, użyte w roku 2011¹⁶. Ten slogan reklamowy na trwałe wszedł do języka potocznego i jest w nim na tyle osadzony, że niektórzy zapominają, iż jest to hasło reklamowe. W ustach Oskara brzmi to tak jak w reklamie – jako zachęta. W przekładzie tłumacz decyduje się na użycie neutralnego zdania: *я тебя приглашаю* (tłum. *zapraszam Cię*), które nie posiada znamion potoczności. W oryginalnym dialogu obserwujemy również wplątane w zdania wyrazy potoczne, na przykład wyraz *kasa*, oznaczający *pieniądze*¹⁷. Tłumacz po raz kolejny zdecydował się na przesunięcie stylów i użycie neutralnego wyrazu *деньги* (tłum. *pieniądze*). Wykładnikiem potoczności w przedstawionej rozmowie jest również sięgnięcie po wyraz *Stary* – zwrot adresatywny, rzeczownik męskoosobowy, stosowany w języku potocznym w formie wołacza, jako element poufałego zwrotu do

¹⁴ *ktos odwraca kota ogonem* [hasło], Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/29497/ktos-odwraca-kota-ogonem> [dostęp: 17.08.2022].

¹⁵ В.М. Мокиенко, Т.Г. Никитина, *Большой словарь русских поговорок*, Олма Медиа Групп, Москва 2007, s. 346.

¹⁶ B. Jędrzejczak, *Słownik sloganów reklamujących polskie marki terytorialne*, t. 1: *Polska i województwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2018, s. 54.

¹⁷ *kasa* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/Kasa.html> [dostęp: 18.08.2022].

znajomego¹⁸. Tłumacz decyduje się na poszukiwanie odpowiedników dla elementów potocznych w oryginale i stosuje wyraz *Старик*, który w języku rosyjskim funkcjonuje również jako zwrot do dawnego przyjaciela, kolegi¹⁹. Ciekawym zjawiskiem jest także zastosowanie przez tłumacza dodatkowych zabiegów, dzięki którym frazy nabierają zabarwienia potocznego. Mowa o wypowiedzi Oskara, brzmiącej w oryginale: *Chyba mnie nie zostawisz? Masz doświadczenie w tych sprawach*. W przekładzie fraza brzmi: *Ты же мне не оставишь, у тебя жопы в таких делах*. Tłumacz zdecydował się na dodanie do wypowiedzi wulgarnego wyrazu *жопа*, gdyż – jak wiemy – takie słownictwo jest charakterystyczne dla języka potocznego. Ingerencja w oryginał poniekąd sprawia, że do odbiorcy przekładu trafia błędny obraz Oskara, ponieważ w filmie przedstawiony on jest jako osoba inteligentna, elokwentna, która stroni od leksyki nienormatywnej, a wręcz przeciwnie – jego wypowiedzi są w przeważnie poprawne. Obraz Oskara i jego kolegi zbudowany jest na zasadzie kontrastu, który przejawia się w warstwie językowej. Tłumacz, poprzez dodanie swojej interpretacji, w pewnym stopniu uniemożliwia prawidłowy odbiór bohatera filmu.

Kod czasowy: 5:10 – 5:22

Gangster: Pożegnałaś się z tą nędzą artystyczną? Weronika: Nie rozumiem, dlaczego nie mogłam zadzwonić z twojego telefonu. Gangster: Nie będziesz dzwoniła do byłych fagasów z mojej komórki, babe. Pakuj się!	Гангстер: Попрощались с этим неудачником? Вероника: Не понимаю, почему я не могла позвонить от тебя? Гангстер: Ты не будешь звонить больше бывшим хахалям из моей хаты, babe. Двигай!
---	--

To fragment rozmowy między Weroniką a jej nowym partnerem (gangsterem) zaraz po rozstaniu przez telefon z poprzednim, który był początkującym muzykiem. Oryginalny dialog obfituje w wyrazy z języka potocznego, na przykład *fagas* (pogardliwie o kochanku), neologizm *komóra* (*telefon komórkowy*), jak również *pakować się* (potocznie *zbierać się gdzieś, wychodzić/wchodzić gdzieś szybko*)²⁰. Dodatkowo zauważamy wtrącony wyraz z języka angielskiego – *babe* (w języku potocznym to *ślicznotka, kochanie, skarbie*)²¹. W przekładzie dostrzegamy, że tłumacz również chciał oddać potoczność wypowiedzi i lakoniczny styl mowy postaci. Adekwatnie do wersji polskiej użył on pogardliwego określenia na byłego partnera – *хахаль* (w tym kontekście *kochanek*), jak również zachował zapożyczony wyraz. Wątpliwość wzbudza użycie słowa *xama*. W oryginale słowo *komóra* jest użyte jako rzecz, którą nie wszyscy posiadają. To przedmiot tylko dla bogatych. Warto dodać, że kilka ujęć wcześniej pokazana jest scena, w której Weronika rozmawia w budce telefonicznej, przez co domyślamy się, że nie ma telefonu komórkowego. Pozostawienie w tłumaczeniu wyrazu *komóra* byłoby w tym wypadku lepszym rozwiązaniem. Ponadto wyraz *xama* ma bardziej negatywne zabarwienie (*chata – coś starego*). Jak pokazuje

¹⁸ *stary* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/stary.html> [dostęp: 18.08.2022].

¹⁹ *старик* [hasło], Hero Dictionary, Викисловарь, <https://www.herodictionary.com/ru/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BA> [dostęp: 18.08.2022].

²⁰ *pakować się* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/pakowac-sie;2497491.html> [dostęp: 17.08.2022].

²¹ *babe* [hasło], Wikisłownik, <https://pl.wiktionary.org/wiki/babe> [dostęp: 17.08.2022].

wersja oryginalna, gangsterowi zależy na zaprezentowaniu się jako osoba bogata, co w przekładzie nie znajduje odzwierciedlenia.

Kod czasowy: 2:51 – 3:28

<p>Fred: Panowie, chwileczkę. Chyba nie obetniecie mi ręki z powodu jakiejś pierdolonej walizki. Jak ja bym wtedy wyglądał? Co najmniej niesymetrycznie. Nie chcę być kaleką do końca życia. Przecież ja mam rodzinę, plany na wakacje. Jestem biznesmenem. Potrzebuję tej ręki do pracy na laptopie, do drapania się w tyłek. Na pewno mam gdzieś ten kluczyk, o który się tutaj rozchodzi. Bandyta: To go poszukaj, lamus, ale już! Fred: Dobra. Przepraszam. (<i>upuszcza kluczyk</i>) Bandyta: Ożeż ty, w mordę kopany! (<i>strzelanina</i>) Coś ty mi, kurwa, zrobił, bandyto? Fred: Przestań się mazać. Chłopaki nie płaczą.</p>	<p>Фред: Господа, минутку, вы же не собираетесь ломать мне руку из-за какого-то паршивого чемодана? Как я буду выглядеть? По меньшей мере не симметрично, не хочу быть калеккой до конца жизни. У меня семья, планы, я – бизнесмен, мне рука нужна, чтобы работать, затылки чесать. Где-то, наверное, есть ключик. Бандит: Вот и пощи. Фред: Ладно. Извини. Бандит: О, черт! Дерьмо! Ах ты, сволочь! Бандит! Фред: Не раскисай, пацаны не плачут.</p>
---	---

Porównując oryginał z przekładem, dostrzegamy chęć zachowania w wersji rosyjskojęzycznej potoczności wypowiedzi. Tłumacz wykorzystał ekwiwalencję dynamiczną, przez co tekst przekładu brzmi naturalnie. To ważny aspekt w przypadku tłumaczenia list dialogowych składających się w większej części z kolokwializmów i leksyki nienormatywnej. Na samym początku dialogu tłumacz złagodził polski wulgaryzm, jednak dobrał taki odpowiednik, aby oddać niezadowolony postaci. W miejsce polskiego wulgaryzmu wybrał przymiotnik *паршивый*, który w mowie potocznej oznacza *zły, beznadziejny, niedobry* itd.²² Ponadto styl wypowiedzi Freda został zachowany, co jest istotne dla samej postaci gangstera. Fred chce, aby go odbierano jako gangstera z klasą. Podkreśla to swoim stylem wypowiadania, używając rozbudowanych, kwiecistych zdań, jednak w najmniej spodziewanym momencie zdarzają mu się przekleństwa. Natężenie leksyki nienormatywnej w wypowiedziach Freda rodzi często efekt komiczny. Tłumacz odczytał zamiar reżysera zgodnie z oryginałem.

Wersja oryginalna obfituje w elementy potoczne, na przykład występują w niej zwrot *rozchodzić się* (*komuś o coś*), jak również wyrażenia potoczne: na przykład w *mordę kopany*. Niestety w wersji rosyjskojęzycznej liczba elementów potocznych jest znacznie mniejsza, co analogicznie wpływa na zubożenie listy dialogowej. Jedną z cech języka potocznego są wykrzyknienia, które także spotykamy w przedstawionym materiale, na przykład wykrzyknienia o charakterze ekspresywnym: *Ożeż ty!, ale już!*. Jak zauważamy dalej, znowu pojawia się wulgaryzm: *kurwa*, który w przekładzie zostaje pominięty. Tłumacz rekompensuje swój wybór użyciem wyrazu *сволочь*, który również jest obraźliwy i w języku potocznym jest określeniem podłego, niegodziwego człowieka. W dalszej części wypowiedzi użyto potocznego czasownika *mazać się* (*Przestań się mazać*), oznaczającego *plakać z blahego powodu*²³.

²² *паршивый* [hasło], Академик, <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/921554> [dostęp: 19.08.2022].

²³ *mazać się* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/mazac-sie;2481933.html> [dostęp: 19.08.2022].

Odpowiednikiem wybranym przez tłumacza było również wyrażenie potoczne: *не раскусиай*, które można przetłumaczyć jako *nie przeżywaj!*²⁴

Na tym etapie można wyciągnąć wniosek, że tłumacz starał się zachować potoczność i ekspresyjność wypowiedzi bohaterów filmu, dzięki czemu ich dialogi brzmią wiarygodnie.

Kod czasowy: 11:50 – 12:30

<p>Szef: Przyjechali. Szkoda, że ja na to nie wpadłem. Kolesie nieźle główkują. Muszą mieć dobry kanał przerzutowy, no i zaklepanego odbiorcę. Ale trzymają gębę na kłódkę. Wiele bym dał, aby przejąć ten biznes. Silnoręki: Mógłbym z nimi pogadać po swojemu, a potem ich zakopać w lesie. Szef: Nie lekceważ ich, Silnoręki. Wyrolujemy ich po mojemu.</p>	<p>Шеф: Приехали. А жал, что не я на это напал. Ребята не плохо соображают. Должны иметь хороший канал переброски и надёжного потребителя. Я бы с ними поговорил, по-моему, а потом в лесу закопал. Сильноруки: Не трагай мускул. Шеф: Сделаем по-моему.</p>
---	---

Dialog odbywa się między szefem mafii a jednym z jego ludzi – Silnorękiem. Już samo przezwisko wskazuje na funkcję, jaką pełni ta postać w filmie. Można powiedzieć, że jest to osoba do ochrony i rozwiązywania przemocą trudnych spraw. Wypowiedzi szefa mafii obfitują w wyrażenia potoczne, na przykład już na wstępie wypowiada on zdanie w całości o charakterze potocznym: *Kolesie nieźle główkują*. Rozbijając na składniki pierwsze przytoczone zdanie, otrzymujemy: rzeczownik *kolesie* (wyraz użyty na określenie mężczyzn, których mówiący bliżej nie zna)²⁵, *nieźle* (przysłówek, pot. *dość dobrze*)²⁶ oraz czasownik *główkować* (z *wysiłkiem starać się coś wymyślić*)²⁷. Wersja rosyjskojęzyczna brzmi: *Ребята не плохо соображают*. Tłumacz starał się zachować potoczność, jednak jej wymiar jest znacznie mniejszy od oryginału, chociażby poprzez użycie czasownika z języka oficjalnego: *соображать*. W dalszej części wypowiedzi tłumacz również zdecydował się na odpowiedniki neutralne, na przykład *надёжный* (*niezawodny*) zamiast potocznego *zaklepany* (w znaczeniu: *pewny*)²⁸. Niezwykle istotne jest usunięcie z wypowiedzi szefa frazeologizmu *trzymać gębę na kłódkę*, oznaczającego *nic nie mówić o czymś, co powinno zostać tajemnicą*²⁹. Frazeologia jest jednym z wykładników potoczności, dlatego taka decyzja sprawia, że tekst traci swój koloryt. Również ostatnie zdanie szefa w przekładzie traci swoją wyrazistość poprzez użycie w miejsce potocznego czasownika *wyrolować* (*po tojemu*) neutralnego odpowiednika *сделать* (*по-моему*).

²⁴ *раскусить* [hasło], Академик, <https://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/Раскусить> [dostęp: 19.08.2022].

²⁵ *koleś* [hasło], Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/9278/koles/4478093/jakis> [dostęp: 18.08.2022].

²⁶ *nieźle* [hasło], Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/34211/niezle> [dostęp: 18.08.2022].

²⁷ *główkować* [hasło], Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/100938/glowkowac/5243604/na-egzaminie> [dostęp: 18.08.2022].

²⁸ *zaklepać* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/zaklepa%C4%87.html> [dostęp: 19.08.2022].

²⁹ *ktoś trzyma gębę na kłódkę* [hasło], Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/22936/ktos-trzyma-gebe-na-klodke> [dostęp: 18.08.2022].

Abstrahując od języka potocznego, stanowiącego *notabene* główną problematykę mojego artykułu, na przykładzie powyższego przykładu należałoby wspomnieć o synchronizacji replik w przekładzie metodą voice-over. W tym fragmencie doszło do zakłóceń w synchronizacji i repliki wypowiedziane w oryginale przez Silnorękiego zostały w tłumaczeniu przypisane szefowi mafii. Zakłóca to odbiór postaci, gdyż na ogół szef nie jest od wykonywania „brudnej roboty” (pobić, rabunków i tak dalej), lecz ma od tego swoich ludzi. Tymczasem odbiorca tłumaczenia otrzymuje informację, że to szef chce samodzielnie zlikwidować swoją konkurencję i zakopać ją w lesie, a Silnoręki odpowiada mu, że nie warto – He тpогай мускул (tłum. własne: *Nie wysilaj mięśni*). Jednak szef znowu podkreśla, że on jest najważniejszy i zrobią to, co on postanowi. Poprzez zakłóconą synchronizację repliki niezupełnie pasują do postaci je wypowiadających. Dodatkowo zaburza to prawidłowy odbiór postaci – role, jakie pełnią w gangu, czyli kto jest kim.

Na podstawie zaprezentowanego materiału można stwierdzić, że dialogi w przekładzie brzmią naturalnie. Warto nadmienić, że dodatkowym elementem, który ułatwia prawidłowy odbiór filmu, jest gra aktorska, w tym mimika, gesty i zachowania aktorów. Tłumacz starał się zachować ekspresyjność, emocjonalność, spontaniczność i styl wypowiedzi bohaterów, jednak jego celem nie było oddanie zjawiska potoczności w stosunku jeden do jednego. Często dochodzi do opuszczania elementów składających się na potoczność, na przykład frazeologizmów, a także stosowania wyrazów neutralnych w miejsce potocznych. Trudno zatem ocenić, czy praca tłumacza jest satysfakcjonująca. *Jak podkreśla Martinez Sierra – wyznacznikiem tego, czy funkcja komunikatu została zrealizowana, jest reakcja odbiorców*³⁰.

Bibliografia

- Garczarz M., *Przekład slangu w filmie*, Tertium, Kraków 2007.
- Jędrzejczak B., *Słownik sloganów reklamujących polskie marki terytorialne*, t. 1: *Polska i województwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2018.
- Małek M., *Zjawiska podstandardowe w przekładzie scenicznym*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica” 2020, nr 13, s. 194–205.
- Nida E., *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*, Brill, Leiden 1964.
- Piepiórka M., *Box office, kinocentryzm i polskie kino lat dziewięćdziesiątych*, „Panoptikum” 2016, nr 16, s. 105–120.
- Sierra M.J., *Dubbing or subtitling humour: does it really make any difference [w:] Translating Humour in Audiovisual Texts*, Peter Lang AG, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Bern 2014, s. 311–331.
- Szarkowska A., *Przekład audiowizualny w Polsce – perspektywy i wyzwania*, „Przekładaniec” 2009, nr 20, s. 8–25.
- Warchala J., *Kategoria potoczności w języku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2003.

---

³⁰ M. Sierra, *Dubbing or subtitling humour: does it really make any difference [w:] Translating Humour in Audiovisual Texts*, Peter Lang AG, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Bern 2014, s. 313.

Wilkoń A., *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000.

Мокиенко В.М., Никитина Т.Г., *Большой словарь русских поговорок*, Олма Медиа Групп, Москва 2007.

Źródła internetowe

- babe* [hasło], Wikisłownik, <https://pl.wiktionary.org/wiki/babe> [dostęp: 17.08.2022].
- Chłopaki nie płaczą*, Culture.pl, <https://culture.pl/pl/dzielo/chlopaki-nie-placza> [dostęp: 21.02.2022].
- Chłopaki nie płaczą*, Filmweb, <https://www.filmweb.pl/film/Ch%C5%82opaki+nie+p%C5%82acz%C4%85-2000-843> [dostęp: 20.07.2022].
- główkowac* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/100938/glowkowac/5243604/na-egzaminie> [dostęp: 18.08.2022].
- jab, „*Mieszka tu jakiś cwaniak*”. *Mija 20 lat od kultowej komedii „Chłopaki nie płaczą”*, <https://kultura.gazeta.pl/kultura/7,114438,25726527,mieszka-tu-jakis-cwaniak-mija-20-lat-od-premiery-kultowej.html> [dostęp: 22.02.2022].
- koleś* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/9278/koles/4478093/jakis> [dostęp: 18.08.2022].
- ktoś odwraca kota ogonem* [hasło], Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/29497/ktos-odwraca-kota-ogonem> [dostęp: 17.08.2022].
- ktoś trzyma gębę na kłódkę* [hasło], Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/22936/ktos-trzyma-gebe-na-klodke> [dostęp: 18.08.2022].
- mazać się* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/mazac-sie;2481933.html> [dostęp: 19.08.2022].
- nieźle* [hasło], Wielki słownik języka polskiego, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/34211/niezle> [dostęp: 18.08.2022].
- pakować się* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/pakowac-sie;2497491.html> [dostęp: 17.08.2022].
- раскисать* [hasło], Академик, <https://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/Раскисать> [dostęp: 19.08.2022].
- Słownik języka polskiego PWN, hasło *kasa*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/Kasa.html> [dostęp: 18.08.2022].
- stary* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/stary.html> [dostęp: 18.08.2022].
- zaklepać* [hasło], Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/zaklepa-%C4%87.html> [dostęp: 19.08.2022].
- паршивый* [hasło], Академик, <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/921554> [dostęp: 19.08.2022].
- старик* [hasło], Hero Dictionary, Викисловарь, <https://www.herodictionary.com/ru/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BA> [dostęp: 18.08.2022].

**On the translation of elements of the colloquial category
(based on the Russian translation of the Polish comedy "Boys don't cry",
directed by Olaf Lubaszenko)**

Abstract

The purpose of this article is to present the problem of colloquiality in film translation. Language neutralization is a common phenomenon encountered in film translation, the effects of which can be seen in the wrong reception of the plot. The article presents the most important features of colloquial language, and analyzes excerpts from the Polish comedy "Boys don't cry", dir. Olaf Lubaszenko and its translation into Russian. The focus was primarily on the elements that build the commonness of the utterance and its implementation in translation.

Key words: colloquial language, comedy, film translation, colloquialit

**О переводе элементов разговорной категории
(по мотивам русского перевода польской комедии «Парни не плачут»,
режиссер Олаф Любашенко)**

Резюме

Цель данной статьи – представить проблему разговорности в кинопереводе. Нейтрализация языка – распространенное явление в кинопереводе, последствия которого можно увидеть в неправильном восприятии сюжета. В статье представлены важнейшие черты разговорной речи, а также проанализированы отрывки из польской комедии «Парни не плачут», реж. Олаф Любашенко и ее перевод на русский язык. Основное внимание уделялось элементам, формирующим общность высказывания и его воплощение в переводе.

Ключевые слова: разговорный язык, комедия, киноперевод, разговорная речь

Iwona Mytyk, magister
ORCID: 0000-0001-9729-8250
Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
e-mail: imytyk@gmail.com

Iwona Mytyk, Master
Pedagogical University of Krakow